

Рекомендації

щодо організації системи внутрішнього забезпечення якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО

Система внутрішнього забезпечення якості (надалі – СВЗЯ) є ключовим інструментом, що визначає освітню діяльність закладу вищої освіти (надалі – ЗВО) щодо якості та ефективності своїх освітніх програм.

СВЗЯ є втіленням політики забезпечення якості ЗВО як складової його стратегічного управління.

Політика забезпечення якості ЗВО – це постійна управлінська діяльність, спрямована на забезпечення якості освітніх програм та сприяння розвитку культури якості освітньої діяльності.

Політика забезпечення якості ЗВО є ефективною, коли вона є постійною, має належні індикатори визначення якості освітніх програм, відображає взаємозв'язок між науковими дослідженнями з одного боку та освітнім процесом з іншого, враховує вимоги та інтереси здобувачів вищої освіти, професійного середовища та ринку праці, а також передбачає звітування про результати її втілення.

ЗВО самостійно вирішує, яким чином впроваджувати, контролювати та переглядати політику забезпечення якості.

Політика забезпечення якості ЗВО ґрунтується на принципах і процедурах, які є основою інституційної системи забезпечення якості освітніх програм та освітньої діяльності.

Принципи на яких ґрунтується система внутрішнього забезпечення якості освіти:

- автономія ЗВО;
- академічна довіра;

- соціальний вимір вищої освіти, який охоплює створення інклюзивного середовища, що сприяє рівності, різноманітності та відповідає потребам місцевих громад;
- відповідальність ЗВО, його керівництва, науково-педагогічних та педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти за якість освітніх програм та освітньої діяльності;
- постійне удосконалення СВЗЯ та підтримання розвитку культури якості освіти;
- співпраця з роботодавцями, професійною спільнотою та іншими зовнішніми стейкхолдерами;
- дотримання академічних свобод;
- дотримання стандартів академічної доброчесності;
- недопущення проявів дискримінації;
- прозорість, доступність та відкритість інформації про освітні програми та освітню діяльність ЗВО;
- врахування потреб та очікувань здобувачів вищої освіти, усіх інших стейкхолдерів та суспільства.

СВЗЯ має враховувати Європейські стандарти та рекомендації (надалі – ESG) щодо внутрішнього забезпечення якості освіти в ЗВО та відповідати вимогам національного законодавства.

Як зазначено в п. 1.1 ESG: «ЗВО повинні мати оприлюднену політику забезпечення якості, яка має бути частиною їхнього стратегічного управління. Внутрішні стейкхолдери повинні розробляти і втілювати цю політику через належні структури та процедури, залучаючи при цьому зовнішніх стейкхолдерів».

Для досягнення цієї цілі ЗВО необхідно розробити та впровадити стратегію постійного поліпшення якості. Стратегія, політика та процедури повинні мати офіційний статус та бути оприлюдненими.

Впровадження СВЗЯ покликано гарантувати якість та постійне удосконалення освітніх програм ЗВО, а саме:

- оптимізувати розробку та затвердження освітніх програм, їх моніторинг та акредитацію;
- визначити критерії для оцінки якості освітніх програм;
- сформуванати методикку для збору об'єктивної інформації про відповідність освітніх програм щонайменше вимогам освітніх стандартів та ринку праці;
- передбачати надійні індикатори для періодичного перегляду освітніх програм та впровадження заходів для їх поліпшення.

СВЗЯ буде ефективною, якщо вона використовуватиме надійні методи вимірювання якості освітніх програм.

Інституційно СВЗЯ передбачає наявність затвердженої структури органів, які забезпечують якість освітніх програм та узгоджених процедур щодо:

- затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- систематичного оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, результативності роботи науково-педагогічних і педагогічних працівників та кафедр ЗВО, регулярне оприлюднення цих оцінювань на офіційному веб-сайті ЗВО, інформаційних стендах та іншими способами;
- забезпечення підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників;
- формування необхідних ресурсів для забезпечення освітньої діяльності, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- формування інформаційних систем для ефективного управління освітньою діяльністю;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- впровадження ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників ЗВО та здобувачів вищої освіти;
- здійснення інших процедур і заходів, які ЗВО вважає важливими для забезпечення якості освітніх програм.

Функціонально СВЗЯ повинна ґрунтуватись на адаптивних можливостях структурних підрозділів ЗВО та ЗВО в цілому, забезпечувати систему вимірювання якості освітніх програм та освітньої діяльності, зокрема щодо:

- досягнення встановлених цілей впровадження відповідних освітніх програм;
- встановлення об'єктивних даних про те, наскільки здобувачі вищої освіти опановують компетентності, встановлені стандартом освіти та професійним стандартом (за наявності);
- визначення прогресу у світоглядному та особистісному розвитку здобувачів вищої освіти, а також на рівні засвоєння компетентностей, визначених освітньою програмою;
- форм та ефективності взаємодії зі стейкхолдерами.

З цією метою важливо визначити таблицю індикаторів, які забезпечують повноту інформації про якість освітніх програм в часі. Ці дані важливі для розроблення та впровадження заходів з покращення якості освітніх програм. Особливу увагу необхідно приділяти процедурам, пов'язаним зі збором та опрацюванням інформації про рівень задоволеності зацікавлених стейкхолдерів (особливо – роботодавців і професійної спільноти) та розгляду скарг здобувачів вищої освіти.

Шляхи впровадження, моніторингу та перегляду політики забезпечення якості освітніх програм та якості освітньої діяльності залишаються на розсуд ЗВО. Важливо, щоб ЗВО мав формалізовану процедуру, що спонукає його (ЗВО) здійснювати періодичну повну оцінку ефективності не тільки освітніх програм, а також і самої СВЗЯ.

Структура органів СВЗЯ також залишається на розсуд ЗВО. Хоча, для ефективного функціонування СВЗЯ, виправданим кроком є створення окремого органу (для прикладу – центру забезпечення якості освіти), який би у взаємодії з іншими органами ЗВО супроводжував усі процеси, пов'язані з забезпечення якості освітніх програм.

Діяльність усіх органів в межах структури СВЗЯ повинна відповідати вимогам структурної, функціональної та темпоральної узгодженості.

СВЗЯ повинна визначати для всіх суб'єктів забезпечення якості освіти (факультетів, кафедр, інших структурних підрозділів ЗВО, а також керівництва ЗВО, окремих викладачів і здобувачів вищої освіти тощо) розподіл обов'язків та відповідальності щодо забезпечення якості освітніх програм та освітньої діяльності.

ЗВО повинен також впровадити політику та процедури вирішення конфліктних ситуацій (зокрема пов'язаних із сексуальними домаганнями, порушеннями гендерної рівності та іншими проявами дискримінації, корупційними проявами тощо), які повинні бути доступними для всіх учасників освітнього процесу та яких послідовно дотримуються під час реалізації освітньої програми.

Всі процедури, спрямовані на забезпечення якості освітніх програм повинні бути регламентовані відповідними нормативними документами ЗВО.

Орієнтовані вимоги щодо ефективності процедур забезпечення якості освітніх програм.

1. Розроблення, моніторинг та періодичний перегляд освітньої програми

Освітня програма підлягає офіційній процедурі затвердження та внесення змін у ЗВО.

У процесі розроблення та затвердження освітньої програми виправданим є використання зовнішньої експертизи щодо цілей, структури, переліку компетентностей та нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти.

Освітня програма повинна бути сформована таким чином, щоб уможливити поступовий прогрес здобувачів вищої освіти: формування базових компетентностей, їх закріплення та удосконалення, а також – дисципліни вільного вибору здобувачів вищої освіти.

Освітня програма повинна передбачати можливості для формування практичних навичок та вмій.

Процедури моніторингу та перегляду освітньої програми повинні передбачати:

- форми залучення роботодавців як безпосередньо, так і/або через професійні об'єднання до процесу моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери;
- форми залучення здобувачів вищої освіти як безпосередньо, так і через органи студентського самоврядування до процесу моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми, інших процедур забезпечення її якості як партнери;
- форми врахування пропозицій здобувачів вищої освіти під час перегляду освітньої програми;
- механізми, індикатори та періодичність перегляду освітньої програми;
- способи отримання та врахування інформації щодо кар'єрного шляху та траєкторій працевлаштування випускників освітньої програми.

Згідно п.1.9 ESG ЗВО «повинні моніторити і періодично переглядати свої програми, забезпечуючи їхню відповідність визначеним цілям, а також потребам студентів і суспільства. В результаті такого перегляду має відбуватися безперервне вдосконалення програм. Про будь-які зміни, заплановані чи втілені внаслідок цього процесу, слід повідомляти всім зацікавленим стейкхолдерам».

Моніторинг освітньої програми (збір і аналіз даних про освітню програму та освітню діяльність) є важливим для прийняття рішень щодо якості та ефективності освітньої програми, визначення того, що функціонує належно, а що потребує перегляду та внесення відповідних змін. Ефективні процеси збору та аналізу даних про освітню програму та іншу освітню діяльність підтримують СВЗЯ.

Моніторинг, як правило, повинен охоплювати:

- зміст освітньої програми у світлі останніх досліджень у відповідній галузі знань, гарантуючи, що програма відповідає сучасним вимогам;
- потреби ринку праці, що змінюються;
- характер освітнього навантаження здобувачів вищої освіти та їх досягнень;
- ефективність процедур оцінювання здобувачів вищої освіти;
- очікування, потреби і рівень задоволення здобувачів вищої освіти щодо освітньої програми;
- освітнє середовище і якість послуг з підтримки здобувачів вищої освіти, а також їх відповідність цілям освітньої програми.

Для дієвості моніторингу важливо, щоб були визначені параметри збору та аналізу даних, зокрема:

- ключові індикатори якості освітньої програми та освітньої діяльності;
- профіль контингенту здобувачів вищої освіти;
- рівні досягнень результатів навчання та успішності здобувачів вищої освіти;
- задоволеність здобувачів освіти освітньою програмою;
- наявні ресурси для організації освітнього процесу та підтримки здобувачів вищої освіти;
- кар'єрні траєкторії випускників.

ЗВО може використовуватися різні методи збору та аналізу даних про освітню програму та освітню діяльність. Важливо, щоб до збору й аналізу даних, а також планування подальших відповідних заходів були залучені здобувачі вищої освіти, науково-педагогічні і педагогічні працівники, випускники, роботодавці та інші зацікавлені стейкхолдери. Достовірні дані є необхідною передумовою для вдосконалення якості освітніх програм, а також оцінки їх відповідності вимогам соціального виміру, ґрунтуючись на фактичних даних.

Тож, СВЗЯ повинна забезпечувати вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої

програми, щоб вжити необхідних заходів. Тому освітні програми необхідно періодично переглядати і оновлювати, залучаючи до цього процесу здобувачів вищої освіти та інших зацікавлених стейкхолдерів. Зібрану інформацію слід проаналізувати на предмет її повноти, достовірності та доказовості і на її основі адаптувати програму, щоб забезпечити її відповідність сучасним вимогам (ринку праці, тенденціям розвитку професії тощо). Характеристики оновленої освітньої програми слід оприлюднювати.

ЗВО рекомендується заздалегідь (не пізніше ніж за місяць до затвердження освітньої програми або внесення змін до неї) оприлюднювати на своєму офіційному веб-сайті відповідний проєкт із метою отримання зауважень та пропозицій зацікавлених стейкхолдерів.

Регулярний моніторинг, перегляд і оновлення освітньої програми є важливим чинником якості освіти, гарантією того, що ЗВО досягає визначених цілей, а освітня програма відповідає потребам здобувачів вищої освіти і ринку праці.

2. Щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти

Система оцінювання здобувачів вищої освіти дає змогу контролювати прогрес навчання і показувати достовірну оцінку ступеня досягнення здобувачами вищої освіти результатів навчання.

З огляду на важливість оцінювання здобувачів вищої освіти, процедури оцінювання повинні передбачати наступне:

- процедури оцінювання повинні бути закріплені у нормативному акті ЗВО і передбачати розгляд апеляційних звернень здобувачів вищої освіти;
- суб'єкти оцінювання повинні бути ознайомлені з існуючими методами оцінювання і повинні отримувати підтримку для розвитку власних навичок у цій сфері;
- критерії та методи оцінювання, а також критерії виставлення оцінок повинні оприлюднюватись заздалегідь;

- оцінювання повинно давати можливість здобувачам вищої освіти продемонструвати рівень досягнень результатів навчання;
- оцінювання має бути всебічним, об'єктивним і в однаковій мірі застосовуватись до всіх здобувачів вищої освіти.

Система оцінювання повинна включати різні методи оцінювання, які дозволяють відстежувати досягнення здобувачів вищої освіти з точки зору необхідних результатів навчання, оцінювати теоретичні знання і прикладні навички та вміння у їх сукупності.

Рівні результатів навчання визначають обсяг знань, вмінь і навичок здобувачів вищої освіти та повинні відповідати стандарту освіти.

Критерії оцінювання, як ознаки досягнення запланованих результатів навчання, повинні бути узгоджені з формами та методами оцінювання.

Здобувачам вищої освіти необхідно надати можливість приймати участь в ухваленні рішень щодо методів оцінювання результатів навчання, кількості й обсягу завдань та критеріїв оцінювання.

Результати оцінювань повинні оприлюднюватись на офіційному веб-сайті ЗВО, інформаційних стендах та іншими способами.

Щорічне оцінювання науково-педагогічних і педагогічних працівників ЗВО

Політика управління персоналом у ЗВО повинна забезпечувати добір науково-педагогічних і педагогічних працівників на основі прозорих процедур з необхідним науковим, педагогічним та практичним досвідом (враховувати рівень наукових досліджень, педагогічний стаж, визнання з боку професійної та наукової спільнот, досвід практичної діяльності тощо), що відповідають цілям освітніх програм. Політика управління персоналом у ЗВО повинна гарантувати дотримання принципу гендерної рівності та недопущення проявів дискримінації.

ЗВО повинен періодично переконуватись у компетентності своїх науково-педагогічних і педагогічних працівників шляхом оцінювання їх діяльності.

Оцінка компетентності науково-педагогічних і педагогічних працівників здійснюється за параметрами, що відповідають характеру та цілям освітньої програми. Як правило враховуються якість освітньої діяльності (використання сучасних методів викладання, методичне забезпечення освітнього процесу, надання допомоги здобувачам вищої освіти тощо) та наукової діяльності (рівень наукових досліджень та їх використання у освітньому процесі, участь у дослідницьких проектах, конференціях тощо). Тому ЗВО необхідно сформувати ключові показники ефективності освітньої діяльності науково-педагогічних і педагогічних працівників, а також визначити індикатори їхньої освітньої, наукової та професійної активності.

Щорічне оцінювання науково-педагогічних і педагогічних працівників повинно сприяти покращенню їх освітньої та наукової діяльності, створювати умови, що мотивують їх до подальшого удосконалення освітнього процесу та власного розвитку.

Щорічне оцінювання науково-педагогічних і педагогічних працівників повинно проводитись за участі здобувачів вищої освіти.

Результати оцінювань повинні оприлюднюватись на офіційному веб-сайті ЗВО, на інформаційних стендах та іншими способами.

3. Забезпечення підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників

ЗВО несе відповідальність за сприяння професійному розвитку та періодичному підвищенню кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників.

Підвищення кваліфікації повинно забезпечувати формування у науково-педагогічних і педагогічних працівників наступні навички та вміння:

- застосовувати сучасні інноваційні підходи, ефективні методики та методи викладання й навчання (особливо щодо використання між- та мультидисциплінарних підходів, навчання на основі досліджень тощо);

- надавати допомогу здобувачам вищої освіти та забезпечувати студентоорієнтованість освітнього процесу;
- використовувати в освітньому процесі сучасні технології (інформаційно-комунікативні, програмні, он-лайн технології тощо).

4. Забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі для самостійної роботи здобувачів вищої освіти, за кожною освітньою програмою

Завдання ЗВО забезпечити формування сучасної інфраструктури та освітніх ресурсів для реалізації освітніх програм, зокрема наявність сучасної бібліотеки, лабораторного та іншого дослідницького обладнання, технічного оснащення приміщень для аудиторних занять, програмних та інших інформаційних ресурсів, які повинні належним чином забезпечувати освітній процес та сприяти здобувачам вищої освіти досягати програмних результатів навчання, включаючи підготовку та/або участь у науково-дослідницькій діяльності.

ЗВО також повинен забезпечити необхідні технічні пристосування і освітні ресурси для задоволення освітніх і дослідницьких потреб здобувачів вищої освіти з додатковими потребами.

Слід також сформувати необхідні ресурси для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Важливе значення має належне забезпечення кадрових ресурсів, які сприяють організації освітнього процесу і надають допомогу здобувачам вищої освіти (наставники, консультанти, лаборанти тощо).

СВЗЯ повинна гарантувати, що всі ресурси відповідають цілям освітніх програм, є загальнодоступними, а здобувачі вищої освіти належно поінформовані про наявність відповідних послуг.

Необхідно періодично проводити моніторинг якості та ефективності використання наявних ресурсів для організації освітнього процесу за відповідною освітньою програмою, у тому числі для самостійної роботи студентів. Моніторинг обов'язково повинен враховувати думку здобувачів вищої освіти. Результати такого моніторингу повинні використовуватись для покращення освітньої діяльності.

5. Забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом

Сучасні інформаційні системи можуть використовуватись ЗВО для:

- збирання та аналізу інформації про якість освітніх програм;
- швидкого та ефективного передавання важливої інформації здобувачам вищої освіти, науково-педагогічним і педагогічним працівникам та іншим внутрішнім стейкхолдерам;
- узгодження діяльності різних суб'єктів, що задіяні у процедурах СВЗЯ;
- організації електронного (включаючи он-лайн) навчання.

Використання інформаційних систем (корпоративної електронної пошти, електронного документообігу, он-лайн опитування, інформаційної обробки даних про результати опитування, технологій електронного (включаючи он-лайн) навчання тощо) створюють умови для ефективного управління освітнім процесом і планування подальшої діяльності ЗВО.

6. Забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації

ЗВО повинні надавати інформацію про свою діяльність, включаючи освітні програми, які вони пропонують та критерії добору на навчання; заплановані результати навчання за цими освітніми програмами; кваліфікації, які вони надають; процедури навчання, викладання та оцінювання, що

використовуються; освітні можливості, доступні для здобувачів вищої освіти, а також інформацію щодо працевлаштування випускників.

Ця інформація повинна бути доступною, повною, актуальною і зрозумілою для всіх зацікавлених суб'єктів (державних органів, професійного середовища, представників громадськості, майбутніх абітурієнтів та їх батьків, здобувачів вищої освіти, випускників тощо). Інформація повинна бути об'єктивною (як за кількісними, так і за якісними параметрами).

Забезпечення ЗВО публічності інформації про свої освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації є однією з форм підзвітності ЗВО суспільству, академічній та професійній спільнотам, усвідомлення своєї відповідальності за якість освітніх програм та якість освітньої діяльності.

7. Забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату

ЗВО повинен забезпечити стандарти академічної доброчесності. З цією метою цілком виправданим є ухвалення Кодексу академічної доброчесності. Кодекс академічної доброчесності повинен щонайменше передбачати принципи академічної доброчесності, форми порушення академічної доброчесності, а також види відповідальності за порушення академічної доброчесності та їх застосування.

СВЗЯ повинна також передбачати механізми й процедури протидії порушенням академічної доброчесності (зовнішнє рецензування випускних кваліфікаційних робіт та наукових праць, їх антиплагіатна перевірка, розміщення дисертаційних робіт та наукових праць в он-лайн доступі тощо).

8. Здійснення інших процедур і заходів, які ЗВО вважає важливими для забезпечення якості освітніх програм

ЗВО можуть передбачати й інші процедури та заходи для покращення якості освітніх програм. Це можуть бути додаткові процедури та заходи для посилення студентоорієнтованості освітнього процесу, підвищення рівня інтернаціоналізації освітніх програм чи забезпечення співпраці з територіальною громадою тощо, якщо це відповідає стратегії розвитку ЗВО.

Зокрема, щодо посилення **студентоорієнтованості освітнього процесу**, то ЗВО повинні створювати належні умови для здобувачів вищої освіти очної, заочної та дистанційної форм навчання, гнучкого режиму освітнього процесу, використання змішаного та дистанційного навчання, а також визнання попередніх досягнень за іншими рівнями вищої освіти, або з інших спеціальностей, щоб задовольнити потреби різноманітного середовища здобувачів вищої освіти.

Особлива увага повинна приділятися здобувачам вищої освіти з додатковими потребами. Їм необхідно надавати допомогу для повноцінної участі у освітньому процесу. ЗВО повинні створювати інклюзивне середовище навчання та формувати інклюзивну культуру.

На сьогодні, важливого значення також набуває формування загальних компетентностей, а також ключових компетентностей для навчання упродовж життя, які необхідні освіченому громадянину 21 століття, щоб сприймати виклики сьогодення та усвідомлювати виклики майбутнього. Тому, здатність діяти на основі моральних чеснот, усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми, відстоювати права людини та основоположні свободи, бережно ставитись до навколишнього середовища, цінувати гідність людини, та толерувати різноманітність і мультикультурність – ті компетентності, які необхідні активним громадянам для успішної соціалізації.

Для покращення академічної мобільності в межах освітньої програми виправданим є створення так званого «вікна мобільності», тобто планування семестру чи семестрів, у яких не передбачено обов'язкових навчальних дисциплін.

Останнім часом, наростає потреба у підвищенні рівня **інтернаціоналізації освітніх програм**. ЗВО може впроваджувати викладання окремих навчальних дисциплін іноземними мовами, активно підтримувати програми міжнародної мобільності здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних і педагогічних працівників, впроваджувати міжнародну освітню кооперацію (спільні освітні програми, узгодження освітніх програм та інші форми кооперації із ЗВО з інших держав). ЗВО також повинні стимулювати здобувачів вищої освіти до міжнародної мобільності поза укладеними угодами між ЗВО. ЗВО можуть також використовувати змішану мобільність (з використанням он-лайн навчання тощо), чи інтернаціоналізацію вдома (шляхом дистанційного опанування певними навчальними дисциплінами чи сертифікованими програмами).

Міжнародні програми мобільності у ЗВО повинні бути структуровані та реалізовуватися таким чином, щоб сприяти різноманіттю, рівності та інклюзії, а також сприяти участі здобувачів вищої освіти з вразливих, неблагополучних або недостатньо представлених верств населення.

Ефективність інтернаціоналізації освіти повинна періодично оцінюватись здобувачами вищої освіти.

Ще одним напрямком, який на сьогодні набуває значення для ЗВО, щоб покращувати якість освітніх програм, є **взаємодія з територіальною громадою** (громадами).

Співпрацю з територіальною громадою необхідно розглядати як процес, за допомогою якого ЗВО взаємодіє із зовнішніми зацікавленими стейкхолдерами (різними суб'єктами, які представлені в межах територіальної громади: органи місцевого самоврядування, місцеві органи державної виконавчої влади, мистецькі та освітні організації, неурядові організації, бізнес асоціації тощо) для проведення спільних заходів, які можуть бути взаємовигідними. Як і політика соціального виміру, співпраця з територіальною громадою повинна бути закладена у місії ЗВО. Ця співпраця може передбачати спільні освітні та дослідницькі проекти, обмін послугами тощо. Співпраця з

територіальною громадою формує підґрунтя, яке може сприяти задоволенню широкого спектру суспільних потреб, включаючи додаткові освітні програми, одночасно покращуючи освітні, наукові та інші сфери діяльності ЗВО.

ЗВО повинні бути відкриті до діалогу з територіальною громадою, щоб забезпечити справжнє партнерство, яке може ефективно вирішувати соціальні, економічні, культурологічні та інші потреби.